

RECENZE

**BOLDAN, Kamil. *Počátek českého knihtisku.*
Vydání první. Praha: Scriptorium, 2018. 317 stran.
ISBN 978-80-88013-69-3.**

Recenzovaná publikace je klíčovým dílem pro poznání nejstarších dějin knihtisku v českých zemích. Je to přelomový titul, na který odborná veřejnost dlouhou dobu čekala. Sama o sobě je tato práce esencí řady odborných článků a monografií, pocházejících z pera Kamila Boldana.

Nejdříve se krátce zastavme u výzkumu dějin knihtisku a inkunábulí v českých zemích v posledních několika desetiletích. Mezi nestory oboru patřila dlouholetá vedoucí Oddělení rukopisů a starých tisků Národní knihovny ČR E. Urbánková, která formovala autorova

mladá léta v tomto oddělení¹. Dílčím inkunábulovým sbírkám se věnovali M. Baumlová² a M. Hlinomaz³. Poté byl vydán jedinečný katalog inkunábulí Strahovské knihovny od P. Voita⁴. Jeho výpravná podoba a vysoká kvalita nastavily vysoko laťku pro všechny ostatní knihovny spravující inkunábulové sbírky a další badatele na poli inkunabulistiky. Přední pozice P. Voita ve výzkumu raných dějin českého knihtisku se utvrdila v dalších jím připravených publikacích, které se záhy staly právoplatnými kánony dějin české knižní kultury⁵. Za zmínku jistě stojí, že P. Voita a K. Boldana pojí dlouholeté přátelství

- 1 Tato spolupráce se poté zhmotnila v publikaci BOLDAN, Kamil a Emma URBÁNKOVÁ. *Rekonstrukce knihovny Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic: katalog inkunábulí roudnické lobkovické knihovny*. Praha: Národní knihovna České republiky, 2009. Jen krátce si připomeňme, že Emma Urbánková je také autorkou vůbec prvního katalogu jazykově českých inkunábulí (URBÁNKOVÁ, Emma. *Soupis prvotisků českého původu*. Praha: Státní knihovna ČR, 1986).
- 2 Zejména BÄUMLOVÁ, Michaela. *Typografické jednolisty 15. století v knihovně chebských fran-tiškáňů*, Sborník muzea Karlovarského kraje 16, 2008, s. 7–25.
- 3 Zejména HLINOMAZ, Milan. *Přehled tepelských prvotisků. Incunabula quae in bibliotheca teplensis asservantur. (Památce dr. Waltera Dolcha)*, *Minulostí západočeského kraje* 35, 2000, s. 167–243.
- 4 VOIT, Petr. *Katalog prvotisků Strahovské knihovny v Praze*. Praha: Královská kanonie premon-strátů na Strahově, 2015.
- 5 VOIT, Petr. *Encyklopedie knihy: starší knihtisk a příbuzné obory mezi polovinou 15. a počátkem 19. století: papír, písmo a písmolijectví, knihtisk a jiné grafické techniky, tiskaři, nakladatelé, knihkupci, ilustrátoři a kartografové, literární typologie, textové a výtvarné prvky knihy, knižní vazba, knižní obchod*. 2. vyd. Praha: Libri ve spolupráci s Královskou kanonií premon-strátů na Strahově, 2008; dále také TÝŽ: *Český knihtisk mezi pozdní gotikou a renesancí. I, Severinsko-kosořská dynastie 1488–1557*. Praha: KLP, 2013; TÝŽ: *Český knihtisk mezi pozdní gotikou a renesancí. II, Tiskaři pro víru i tiskaři pro obrození národa 1498–1547*. Praha: Academia, 2017.

a úzká spolupráce, daná nejen dřívějším společným působením v oddělení rukopisů a starých tisků, ale také příbuzností výzkumů obou těchto osobností.

K. Boldan v publikaci provedl revizi svých starších prací a zpracoval v jeden celek jednotlivé dílčí výzkumy. V předcházejícím období se tématu úzce věnoval zejména ve dvou publikacích. První z nich, staršího data, se věnovala problematice Kroniky trojánské, považované za nejstarší jazykově český tisk⁶. V nedávné době publikoval práci na téma jednolistů, se zaměřením na úřední jednolisty doby jagellonské⁷. Tím si „uvolnil ruce“ a v předložené publikaci se mohl již věnovat jen sledovanému tématu.

Zárukou kvality dané publikace se stala také volba nakladatelství. Scriptorium v poslední době vydalo několik zdařilých publikací mapujících historické sbírky českých zemí, klíčové práce pro poznání historických knihoven nebo významných osobností⁸. Všechny publikace jsou výtiskem ve výpravné podobě. Obsahová kvalita textu je provázena kvalitní grafikou a tiskem. Tedy stav, kterého se v poslední době v publikační praxi ne vždy daří dosáhnout.

Samotná publikace se pohybuje na úzké hraně mezi odborným textem a textem určeným pro širokou informovanou laickou veřejnost. Pro její čtení je nutná minimálně elementární znalost knižní kultury, na druhé straně autorův styl do jisté míry umožňuje rychlou orientaci v celé problematice.

Samotný styl je jasný a stručný. Předložená fakta jsou podpořena bohatou pramenovou základnou, orientací v široké české a zahraniční literatuře a doprovázena kvalitními obrazovými přílohami.

Prvotní kapitola zabývající se zrodem moderního knihtisku nabízí elegantní vstup do celé problematiky. Staví pomyslný most mezi starší rukopisnou kulturou a novým tištěným médiem. Tato kapitola je klíčová pro ty z nás, kteří si nejsou zcela jisti přesnými charakteristikami reprodukčních technik v počátcích knihtisku. Autor je líčí důkladně a barvitě do té míry, že je možné si technické postupy snadno představit. Součástí této statě je také podrobný rozbor života a působení Johanna Gutenberga. Neméně podstatné jsou následující pasáže týkající se jeho přímých následovníků.

Samotná kapitola *Rozšíření knihtisku a podoba inkunábulí* předestírá rozvoj knihtiskařských technik po Gutenbergovi a jeho přímých následovnících v prostoru celé Evropy, se zaměřením především na německou a italskou oblast⁹. O autorově preciznosti mimo jiné vypovídá to, že si všímá i ostatních zemí (zejména Francie, Rakouska a Nizozemí, ale také Polska). V této kapitole odkazují zejména na zajímavé pojednání o impresích (především na s. 59 až 61) a signetech (s. 61). Autor sám je nejen zkušeným inkunábulistou, ale také znalcem rukopisné problematiky. Jeho široké rozkročení mezi oběma médii, tj. rukopisným i tištěným, formovalo podrobné zpracování podobností a rozdílů raných tisků a soudobých rukopisů popsaných podrobně v této kapitole.

Autor věnoval samostatnou stať problematice *Trojánské kroniky*, která byla dlouho považována za nejstarší tisk českých zemí. V tomto směru se autor vrátil ke své starší

6 BOLDAN, Kamil. *Záhada Kroniky trojánské: počátek českého knihtisku*. Praha: Národní knihovna ČR, 2010.

7 BOLDAN, Kamil. *Úřední jednolístové tisky jagellonského věku*. Praha: Národní knihovna České republiky, 2016.

8 Z posledních novinek například DOLEŽALOVÁ, Lucie a Michal DRAGOUN. *Kříž z Telče (1434–1504). Písař, sběratel a autor*. Praha: Scriptorium 2020.

9 Nezapomeňme, že to byly také dvě primární oblasti, ve kterých byly objednávány inkunábule pro české země.

publikaci¹⁰ a potvrdil mnohé dosažené výsledky svých letitých bádání. Recenzovaná práce mu umožnila zasadit sledovanou problematiku do mnohem širšího rámce, než jak bylo umožněno v samostatné publikaci (zejména včetně podrobného historického popisu).

Čtvrtá kapitola byla vyhrazena tiskům určeným pro katolickou církev jako zcela specifickému badatelskému okruhu (pohusitské české země). Ústředním bodem jsou především tzv. *Statuta Arnošta z Pardubic*, která jsou nejstarším tiskem českých zemí (asi 1478–1479). Na okolnostech jejich vzniku autor demonstruje složité podmínky počátků rozvoje knihtisku v českých zemích a také zodpovídá složitou otázku, proč se u nás knihtisk prosadil o něco později. Tato kapitola je tou, která se explicitně věnuje ranému rozvoji knihtisku u nás, včetně zachycení nejstarších knihtiskařských dílen, knihtiskařů a samozřejmě nejstarších exemplářů.

Novinkou je potom kapitola věnovaná nedávnému nálezu neznámého tisku prvního plzeňského impresora (doslovný název kapitoly zní *Tiskař a odpustkář*). V této souvislosti je přiblížen svět „odpustkové politiky“ pozdně středověké katolické Evropy a zároveň je vystižen proces využití tištěného média pro zhotovování materiálů úřední povahy.¹¹

S ohledem na samotný název publikace se nelze divit důrazu kladenému na kapitolu věnovanou nejstarším jazykově českým tištěným knihám (zejména tzv. Nový zákon). Odklonem od tématu je rozsáhlejší pojednání o filigranologii, tedy o vědě zabývající se vodoznakem, která byla nápomocná k identifikaci četných tisků a rukopisů.

Kapitola o pokračovateli plzeňského tiskaře Trojanské kroniky se dotýká samé hranice sledovaného období. Následující rozbor českých a moravských prvotiskařů je pro mne fascinujícím přehledem osobností formujících knihtisk českých zemí. Těch osobností, o kterých se učí na školách všech stupňů, ale v této publikaci jsou tiskaři navíc mezi sebou propojeni dobovými okolnostmi a jsou doplněny jejich četné vazby. Kapitola sama o sobě je vstupem do 16. století, které již není meritem této publikace.

Samotný korpus knihy je doprovázen značně rozsáhlým seznamem citované literatury, který je reprezentativním shrnutím výsledků inkunabulistiky posledních let. Následuje stručné anglické resumé, které je samo o sobě nedostačující. Publikace by si jednoznačně zasloužila anglický překlad. Jmenný rejstřík je nezbytným a vítaným doplněním celého svazku, stejně tak jako rejstřík místní.

Publikace je komplexní studií o rozvoji knihtisku v českých zemích. Může být použita jako učebnice i jako vhodná literatura pro načerpání nových znalostí o rozvoji knižní kultury pozdního středověku v českých zemích. Nápaditě vybraná a kvalitně graficky zpracovaná obrazová dokumentace činí z této publikace jeden z nejlepších titulů posledních let.

PhDr. Renáta Modráková

MODRÁKOVÁ, Renáta. BOLDAN, Kamil. *Počátek českého knihtisku*. Vydání první. Praha: Scriptorium, 2018. 317 stran. ISBN 978-80-88013-69-3. *Knihovna: knihovnická revue*. 2020, 31(1), 84–86. ISSN 1802-3252.

10 BOLDAN, Kamil. *Záhada Kroniky trojanské: počátek českého knihtisku*. Praha: Národní knihovna ČR, 2010.

11 Pro zpestření doporučuji zejména vyobrazené písmové sady ze stran 146 a 147.